

9. БОГОРАД, П.Л., ЗАГУМЕННАЯ О.В. В помощь учителям и родителям: рекомендации по выполнению домашних заданий. Когда? Где? В каком настроении? *Аутизм и нарушения в развитии*, 2015, 2, с. 41-47. ISSN: 1994-1617
10. ГУСЕВА, Н.Ю., ПИСКАРЕВА, О.С. Применение дистанционных технологий в обучении детей с расстройствами аутистического спектра. *Аутизм и нарушение развития*, 2020, 2, с. 6-13. ISSN: 1994-1617
11. КОСТИН, И.А. Организация домашнего режима школьника с РАС в условиях дистанционного обучения. <https://ikp-rao.ru/distancionnoe-obuchenie-detej-s-ovz> (vizitat 05.04.2021)
12. КОСТИН, И.А. Совместное изучение художественных книг и кино как метод коррекционной работы с эмоциональной сферой при расстройствах аутистического спектра. *Клиническая и специальная психология*, 2017, 6, 3, с.104-115. ISSN: 2304-0394
13. ЛАВРЕНТЬЕВА, Н.Б., ЛИБЛИНГ, М.М. Создание «личного букваря» как метод коррекционно-развивающего обучения для детей с РАС. *Воспитание и обучения детей с нарушениями в развитии*, 2016, 3, с. 51-60. ISSN 0130-3074.
14. НИКОЛЬСКАЯ, О.С. Психологическая помощь ребенку с аутизмом в процессе совместного чтения. Альманах Института коррекционной педагогики, 2014. URL: <http://alldef.ru/ru/articles/almanah-20/psihologicheskaja-pomosch-rebenku-s-autizmom> (vizitat 30.04.2021)
15. Панцырь, С.Н, Шведовский, Е.Ф. Возможности и условия дистанционного консультирования, семей воспитывающих детей с расстройствами аутистического спектра. *Аутизм и нарушения в развитии*, 2020, 18, с. 14-20. ISSN: 1994-1617

PARAMETRI ȘI VALORI ALE TRANSDISCIPLINARITĂȚII ÎN EDUCAȚIE ȘI INSTRUIRE

PARAMETERS AND VALUES OF TRANSDISCIPLINARITY IN EDUCATION AND TRAINING

Ludmila Mokaň-Vozian, dr., conf. univ.,

UPS „Ion Creangă” din Chișinău

Ludmila Mokaň-Vozian, PhD, Associate Professor,

"Ion Creanga" SPU of Chisinau

<https://orcid.org/0000-0001-5350-4921>

CZU 378.03:001.2

Abstract

The contemporary education system actively supports the multilateral development of pupils/ students. In addition to the standard curriculum, educational institutions around the world offer its beneficiaries the opportunity to participate in transdisciplinary projects that help the pupil/ student to see the researched phenomena from the most unusual points of view, outside the framework of scientific disciplines.

Transdisciplinary projects have their beginnings not in a particular discipline, but come from a subject, a problem, a recreated situation or skills of the pupils / students that need to be developed. As a result, from a narrow range of problems within a discipline, one is traversed in an environment of everyday problems.

Key-words: transdisciplinarity, project, education, discipline, education system.

Termenul *transdisciplinaritate* a fost aplicat pentru prima dată de psihologul și filosoful Jean Piaget în anii '70 ai secolului trecut. Conceptul presupune modalitatea de a extinde viziunea asupra lumii științifice, care constă în studierea unui anumit fenomen în afara cadrului oricărei discipline științifice [4]. Or, se stabilește relația între diferite fapte, oameni,

fenomene, particularități culturale și tot ceea ce se intersectează și unește diferite domenii ale cunoașterii.

Mai actual, *transdisciplinaritatea* presupune abordarea integrată a curriculumului prin centrarea pe probleme importante ale vieții reale, așa cum apar ele în context cotidian, cu focalizare pe identificare de soluții, rezolvare de probleme ale lumii reale, în scopul dezvoltării competențelor pentru viață [Apud 5].

Potrivit lui L.Kiyashchenko [4], în literatura științifică urmărim mai multe tipuri de transdisciplinaritate:

Prima semnificație este considerată o declarație de drepturi egale pentru toți oamenii de știință (eminenți și începători), din toate domeniile (științe exacte sau discipline creative), toate religiile și culturile aflate în proces de cercetare a tuturor fenomenelor existente. Orice opinie care nu contrazice legile științei este protejată de conceptul de transdisciplinaritate.

A doua semnificație a conceptului de transdisciplinaritate este o caracteristică a cunoștințelor unei persoane care este versată în multe domenii. O astfel de cunoaștere este considerată universală, iar o persoană care prezintă un astfel de potențial poate fi numită „enciclopedie”.

În cazul celui de-al treilea concept, este vorba despre regulile de studiu ale lumii înconjurătoare. Condițiile transdisciplinarității sunt considerate îndeplinite dacă obiectul este investigat pe mai multe niveluri sau domenii (de exemplu, teoretic și mental).

Al patrulea concept prezintă principiul organizării procesului de cercetare, în care oamenii de știință au posibilitatea să depășească disciplinele lor fără a fi acuzați de amatorism. În acest caz, transdisciplinaritatea ajută la extinderea granițelor interacțiunii dintre diferite discipline în procesul studierii legilor naturii și a problemelor societății.

În al cincilea concept, transdisciplinaritatea este explicată ca una dintre metodele abordării sistemice. Această metodă a apărut datorită nevoii urgente de rezolvare a problemelor multifactoriale, care erau examinate din punctul de vedere al diverselor discipline.

Se crede, conform opiniei lui L.Kiyashchenko [4], că primele patru concepte nu pot explica pe deplin semnificația transdisciplinarității. Acest lucru se datorează faptului că conceptul modern de cercetare este asociat cu o abordare monodisciplinară, ceea ce nu implică depășirea unei discipline specifice.

Cât privește domeniul educației, abordarea transdisciplinară a devenit mai relevantă în legătură cu creșterea sporită a informației pe care o consumăm. Devine evident că și în continuare cantitatea de informație doar va crește. Astfel, elevul/ studentul de azi trebuie să studieze atât informațiile pe care se bazează cunoștințele moderne, cât și informațiile care au fost descoperite ulterior. Cunoașterea experienței din trecut nu este întotdeauna relevantă și este necesar să se găsească un mod eficient de a reorganiza procesul de învățare astfel încât elevul să aibă suficient timp pentru a însuși cunoștințe productive. Una dintre ideile transdisciplinarității constă în căutarea celei mai scurte căi pentru atingerea obiectivului. În acest proces, semnificativă este capacitatea profesorului de a identifica cunoștințele din domeniul său și de a lucra în colaborare cu alți profesori.

În acest context, remarcăm și posibilele dezavantaje existente, care sunt asociate, în special, cu particularitățile percepției informației de către generațiile tinere. Problema poate apărea în cazul analizei profunde a diferitelor fenomene, deoarece elevii/ studenții de azi

deseori „smulg” doar informațiile de care au nevoie și mulți ar putea să nu manifeste capacități de gândire sistematică, pentru a-și forma o viziune științifică asupra lumii. Mulți elevi/ studenți percep informația, dar nu întotdeauna o corelează cu careva fenomene, respectiv, aceste informații nu sunt convertite în cunoștințe. O abordare transdisciplinară ajută la analiza acestor informații, asimilarea și transformarea lor în cunoștințe. Astfel, elevul/ studentul va analiza un fenomen sau altul nu doar din punctul de vedere al unei anumite discipline [3].

Avantajele acestei abordări sunt:

- colaborarea mai profundă între profesor-elev/ student și elev-elev/ student-student;
- crearea de relații între discipline;
- deprinderea cu procesul de cercetare, documentare a faptelor, experimentare;
- dezvoltarea la elevi/ studenți a abilității de a-și exprima opinia;
- contribuirea la un studiu mai profund al disciplinei și al domeniului experimental;
- participarea activă a elevilor/ studenților în procese de explorare, creare, planificare, documentare, argumentare, colaborare;
- deschiderea instituției de învățământ către societate, implicând diverși specialiști, părinți și alți participanți la activitatea sa.

Deși conceptul de transdisciplinaritate are deja o istorie de cinci decenii, elaborarea proiectelor transdisciplinare este încă inovatoare pentru sistemul educațional din republică.

Ca oricare altul, proiectul transdisciplinar cunoaște mai multe etape de planificare și implementare [cf. 1]:

- alegerea unui subiect (aici putem implica activ elevii/ studenții, astfel încât procesul de implementare a proiectului să fie cât mai interesant pentru ei);
- evaluarea inițială și prezentarea imaginii generale a proiectului;
- identificarea scopului și a obiectivelor;
- planificarea intervalului de timp pentru implementarea proiectului;
- pregătirea materialelor necesare;
- planificarea activităților tematice;
- desfășurarea activităților tematice;
- evaluarea rezultatului activității.

Astfel, valorificând etapele enumerate, ne putem crea o imagine de ansamblu cu privire la planificarea proiectelor transdisciplinare.

O importanță majoră, credem, au și factorii care contribuie la dezvoltarea cu succes a unui proiect transdisciplinar:

- implicarea elevilor/ studenților în procesul de alegere a unui subiect;
- alegerea unui subiect care va fi relevant pentru grupul care implementează proiectul;
- axarea pe cunoștințele și abilitățile pe care elevii/ studenții deja le au;
- implicarea elevilor/ studenților în activități de diferite tipuri pentru atingerea scopului și realizarea obiectivelor avansate;
- finalizarea sarcinii în timpul alocat proiectului;
- disponibilitatea materialelor și resurselor necesare.

În procesul de stabilire a scopului, obiectivelor și conturării imaginii generale a unui proiect transdisciplinar, trebuie implicați toți profesorii, pentru a determina în comun

conexiunile dintre discipline, dar și oportunitățile fiecărei discipline în parte. În acest proces, dacă este cazul, pot fi implicați și elevii/ studenții.

Un pas important este conceptualizarea întregului proiect și pregătirea datelor de bază: fapte, informații, teme/ subiecte etc. La această etapă, ar fi efectiv brainstorming-ul cu elevii/ studenții, care ar putea identifica mai multe conexiuni existente și ajuta la îmbunătățirea proiectului.

În procesul de lucru la un proiect este foarte important să ne bazăm pe abilitățile deja formate/ dezvoltate ale elevilor/ studenților, dar să le găsim noi aplicări și să le arătăm elevilor/ studenților că acestea pot fi utile în alte situații. Scopul unor asemenea proiecte constă în autoevaluarea de către elevi/ studenți a propriilor cunoștințe și abilități, precum și posibilitatea de a le combina pentru a găsi o soluție la o problemă sau pentru a finaliza o sarcină [3].

O resursă importantă de care depinde succesul proiectului este timpul. Unele proiecte pe termen scurt pot necesita o lecție, în timp ce pentru altele este nevoie de o săptămână, o lună, un semestru sau chiar un an academic complet. Este foarte important inițial să calculăm corect timpul necesar realizării proiectului, dar este mai bine să lăsăm anumită marjă pentru circumstanțe neprevăzute sau totalizare.

Or, putem concluziona că orice proiect este indicat să fie pregătit în prealabil. Echipa de pregătire ar trebui să găsească surse care să ajute la colectarea materialelor și informațiilor necesare: literatură, materiale video și audio, acces la Internet, o cantitate suficientă de materiale necesare pentru muncă (de exemplu, rechizite de birou, mijloace materiale pentru artă), atenția mass-media, în cazul în care tematica proiectului o sugerează.

În procesul de planificare și implementare a unui proiect, specialiștii trebuie să creeze un mediu adecvat care să stimuleze învățarea, atât prin metode interactive, cât și comunicare, cooperare, tentând elevii/ studenții spre activitate, reieșind din cunoștințele și abilitățile lor. Astfel, de exemplu, un grup de elevi/ studenți care lucrează la un proiect, ce va implica discipline precum Educația plastică, Educația tehnologică, Informatica, își pot împărți forțele și se pot manifesta în disciplina în care se consideră a fi mai de succes și ar putea ajuta echipa. Elevii care sunt la fel de competenți în toate disciplinele pot contribui la găsirea unor relații comune și la îmbunătățirea abilităților în fiecare domeniu, fără a se simți dezavantajați.

Drept finalitate logică a proiectului va servi prezentarea lui. Se recomandă implementarea acestei etape ca un eveniment public, în care elevii/ studenții (posibil, cu sprijinul coordonatorului) își prezintă proiectul și răspund la toate întrebările din partea publicului. Coordonatorul de proiect ar trebui să pregătească elevii/ studenții din timp pentru această situație, posibil stresantă. Atât aspectele teoretice, cât și cele practice (dacă există) ar trebui să fie ușor de înțeles de către elevi/ studenți și să constituie baza proiectului lor și nu o parte a documentației profesorului. Pentru a înțelege mai bine sarcina proiectului transdisciplinar, profesorul le poate sugera elevilor/ studenților să elaboreze un portofoliu de grup. Este recomandabil ca structura acestui element să fie dezvoltată împreună cu toți profesorii care participă la proiect, pentru a introduce datele necesare în acesta. De exemplu, un portofoliu poate conține un plan de lucru detaliat cu date inițiale și finale pentru fiecare etapă. Aici, profesorul poate atașa, de asemenea, exemple de analiză a produselor la care lucrează elevii, o descriere a sarcinilor și obiectivelor acestui proiect, date de bază pe care elevii se pot baza la începutul proiectului și o listă de materiale pe care echipa ar trebui să le

pregătească pentru finalul proiectului (răspunsuri la întrebări, chestionare completate, ideile și observațiile lor, impresii, fotografii ale procesului de lucru). Portofoliul trebuie să conțină coperta cu detalii despre coordonatorii proiectului, elevii/ studenții care lucrează în echipă și date despre proiectul în sine. După prezentarea rezultatelor, elevii trebuie să primească o analiză detaliată a activității lor, a criteriilor de evaluare a acestora. Aici, fiecare profesor trebuie să-și explice punctul de vedere cât mai transparent posibil și să evalueze munca elevilor/ studenților, pentru a le stimula dorința de a participa la alte proiecte [cf. 1].

După cum am menționat mai devreme, un proiect transdisciplinar necesită o pregătire de înaltă calitate, din care rezultă că toate persoanele implicate în proiect trebuie să aibă grijă de modul în care va derula acesta.

În procesul de cooperare, trebuie luate în considerare toate caracteristicile disciplinelor care vor fi incluse în proiect. Primul pas pentru a începe cooperarea dintre specialiști este propunerea unui profesor sau a unui grup de profesori de a iniția un proiect pe un subiect, care ar putea fi de interes pentru elevi/ studenți și care ar ajuta subiecții să-și dezvolte abilitățile și să învețe cum să le aplice în diferite situații și discipline. Într-un astfel de caz, este indicat să se organizeze o întâlnire la care să fie invitați specialiștii care au posibilitatea de a ajuta la implementarea proiectului.

Aici pot fi invitați, de asemenea, diriginții de clasă ai elevilor care vor fi implicați în proiect și psihologul școlar care ar ajuta la determinarea anumitor caracteristici specifice pe care specialiștii le pot întâlni în procesul de lucru cu copiii. În majoritatea cazurilor, profesorul de clasă este cel mai familiarizat cu imaginea de ansamblu a elevilor lui și poate ajuta la repartizarea elevilor pe grupuri, în baza abilităților de la disciplinele cu care vor interacționa. Astfel, este posibil să se evite situațiile în care, de exemplu, într-unul dintre grupuri elevii nu vor avea abilități în domeniul informaticii, iar în celălalt toți copiii le vor avea, ceea ce poate servi la schimbarea mediului psihologic și atmosferei stabile în clasă.

De exemplu, unele echipe pot simți că nu se descurcă suficient cu sarcina. Un psiholog școlar poate oferi asistență semnificativă în procesul de lucru la un proiect, care poate lucra atât cu copiii, cât și cu posibile situații-problemă între profesor-elev, care pot apărea în procesul de lucru la un proiect transdisciplinar. De asemenea, un psiholog, familiarizat cu toate informațiile necesare despre viitorul proiect, poate recomanda profesorilor diferite metode de lucru și activități, care ar ajuta elevii să nu sesizeze „arderea” în procesul de lucru la un proiect pe termen lung.

Este posibil să fie nevoie de ajutorul unui psiholog și în legătură cu posibile probleme în cadrul echipelor care vor lucra la proiect. Se pot întâmpla conflicte interne între grupuri care sunt nevoite să lucreze împreună. Motivul conflictului poate fi caracteristicile de vârstă ale elevilor, relațiile lor, precum și stresul care poate apărea în procesul de lucru, dacă un astfel de proiect este realizat de elevi pentru prima dată sau își vor da seama că abordează un subiect important în care ceva nu este clar sau nu se reușește. Pasul potrivit pentru proiectele pe termen lung ar fi consultarea periodică a unui psiholog pentru a identifica din start posibilele probleme și conflicte [cf. 2].

În activitatea dintre specialiști, există, de asemenea, câteva caracteristici care trebuie luate în considerare atunci când se planifică și se lucrează la un proiect. În primul rând, specialiștii trebuie să găsească puncte de contact, relația dintre discipline, despre care vor relata elevilor și să elaboreze cu atenție un plan de lucru. Fiecare specialist ar trebui să aibă o

idee despre ceea ce vor face elevii săi cu alți profesori ale căror discipline sunt implicate în proiect. Adesea, din cauza neînțelegerii, specialiștii pot avea o idee greșită despre o altă disciplină, nu înțeleg posibilitățile și termenii de realizare a unei anumite sarcini în cadrul altei discipline, fapt ce poate duce la întârzieri, neînțelegeri și realizarea necalitativă a sarcinilor de către elevi.

De exemplu, un profesor de informatică cu care elevii vor lucra la proiectarea unui experiment folosind programe de calculator poate să nu-și imagineze cât de mult poate dura ca elevii să implementeze experimentul la educația plastică și să aloce mai puțin timp pentru proiectare. Similar, un profesor de educația plastică poate să nu știe cât va dura proiectarea experimentului la lecțiile de informatică, bazându-se pe propria experiență și neavând nicio idee despre nivelul de cunoștințe al copiilor la această disciplină. Pentru a evita astfel de situații, este o idee bună a începe cu un plan detaliat și menținerea unei colaborări continue pe tot parcursul proiectului, lucru care poate fi realizat prin organizarea unor întruniri regulate sau prin realizarea unor note generale la care au acces toți profesorii implicați în proiect.

O etapă importantă este planificarea, conform căreia profesorul își desfășoară activitățile. Mulți profesori se întreabă cum un proiect transdisciplinar poate fi încorporat în proiectarea lor didactică dacă există subiecte obligatorii incluse în curriculumul național. Aici specialistul va analiza subiectele disponibile în curriculumul național și planul proiectului transdisciplinar. Care este produsul final pentru elevi? Poate fi studiat un subiect sau altul, astfel încât să se dovedească a fi interactiv și interesant pentru elevi? Dar, poate că există posibilitatea de a studia un întreg modul în acest proiect?

Desigur, ideală ar fi ocazia de a desfășura activități și cercuri suplimentare, caz în care vorbim despre educație non-formală și despre posibilitatea de a organiza instruirea și procesul de cercetare, depășind cadrul unei lecții standard, chiar cu implicarea mai multor specialiști. Elevii vor avea posibilitate să inițieze discuții active și să descopere o anumită disciplină dintr-o nouă latură.

Drept concluzie, *abordarea transdisciplinară* în educație și instruire nu se bazează pe discipline individuale ale curriculumului, ci pe acțiuni intelectuale, care conduc la situații de intersecție a problemelor acestor discipline și creează situații pentru a învăța cum să rezolve o problemă și să acumuleze abilități pentru viață. Prioritare sunt interesele și procesul de dobândire a cunoștințelor elevilor/ studenților, datorită cărora aceștia își dezvoltă responsabilitatea în procesul de găsire a unor soluții la probleme și participă mai eficace în toate activitățile.

BIBLIOGRAFIE

1. *Ghid de proiectare transcuroriculară*. Iași: Spiru Haret, 2015. 84 p. ISBN 978-973-579-258-9.
2. HIRSCH HADORN, G., HOFFMANN-RIEM, H., BIBER-KLEMM, S., GROSSENBACHER, W., JOYE, D., POHL, C. *Handbook of Transdisciplinary Research*. Heidelberg: Springer, 2008. 448 p. ISBN 978-1-4020-6699-3.
3. *Transdisciplinarity in Philosophy and Science: Approaches, Problems, Prospects* (Editors Bazhanov, V., Scholz, R.W.). M.: Navigator Publishing House, 2015. 564 p. ISBN 978-5-903309-10-8.
4. КИЯЩЕНКО, Л. П. *Феномен трансдисциплинарности/ опыт философского анализа*. Институт философии РАН. М.: Наука, 2006. ISBN 5-02-033857-5.

5. Transdisciplinaritatea – o nouă abordare a învățării. În: Revista Didactica, Nr. 2, 2008.
<https://www.creeaza.com/didactica/didactica-pedagogie/TRANSDISCIPLINARITATEA-O-NOUA-417.php> (vizitat 17.03.2021).

ELEONORA ROMANESCU – „BARD” AL NEMURIRII NEAMULUI. IN MEMORIAM

ELEONORA ROMANESCU – "BARD" OF OUR NATION'S IMMORTALITY. IN MEMORIAM

Ana Gobjila, lector universitar, UPS „Ion Creangă”

Ana Gobjila, university lecturer, „I. Creangă” SPU

<https://orcid.org/0000-0002-6132-5568>

CZU 75(478)

Abstract

Eleonora Romanescu, a personality placed on the pedestal of those who have left a mark on the history of our country and far beyond. A faithful "singer" of the beauty of Bessarabian landscapes, which occupy the main place in her creation. This painter is a real poet of chromatics. She was an outstanding artist and a connoisseur of Bessarabian traditions, as well as an exceptional performer of romances and old Romanian songs. Our emerald hills and picturesque villages, primeval forest edges, besides a series of rural architectures and churches, appear on Eleonora Romanescu's canvases. This is how the love for the homeland, for Moldova, for its people, lives in the soul of this great artist. After contemplating her masterpieces, one can easily realize that although the content of the paintings has its roots in reality, it has got a universe in itself, by transfiguration according to the sensitivity and originality of the painter.

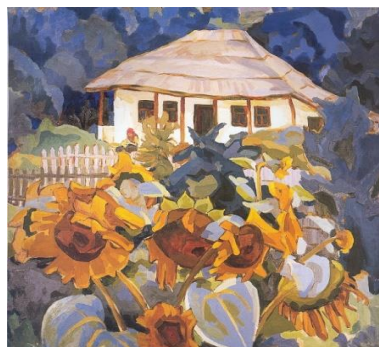
Eleonora Romanescu's descendants inherited a valuable lesson of dedication through creation, a lesson of love for nature and the people of this land.

Key-words: painter, landscape, color, feeling.

Eleonora Romanescu, un nume sonor auzului, hărăzit pentru a fi bine cunoscut melegurilor noastre și nu numai. O personalitate care, pe bună dreptate, este plasată pe pedestalul celor ce au lăsat o urmă în istoria țării. Este o valoare în istoria artei basarabene, cea mai bună pictoriță a peisajului panoramic, el ocupând locul principal în creația sa, creații de un stil inconfundabil. O fidelă „cântăreață” a frumuseții meleagului basarabean. O mare artistă și cunoscătoare a tradițiilor, o excepțională interpretă a romanțelor, liedurilor și vechilor cântări românești.

Epitete, epitet, epitete... și toate i s-ar putea atribui!

Biografia Eleonorei Romanescu începe în anul 1926, la 26 aprilie. Se naște într-o familie unde Cultura era la ea acasă, unde tradițiile erau păstrate cu sfințenie, unde cântecul era leagăn sufletului. După absolvirea școlii primare din sat, își continue studiile la gimnaziul de fete din Chișinău (1937-1940). Apoi la liceul „Reuniunea fetelor rămâne” (1941-1944). Din cauza războiului face o Întrerupere după care revine la studii la școala de arte „Ilia Repin” din Chișinău, actualul Colegiu de Arte „Al. Plămădeală” Din 1953 activează ca profesoară la Școala